

Zachowek – czym jest, komu i kiedy się należy?

Przepisy nie definiują terminu „zachowek”, aczkolwiek uznać należy, że jest to niewątpliwie instytucja prawa spadkowego. Przyjmuje się, że zachowek jest uprawnieniem do otrzymania określonej części spadku po osobie zmarłej.

Uprawnieni do zachowku

Uprawnienie to przysługuje osobom najbliższym dla spadkodawcy. Co do zasady, zachowek przypada małżonkowi spadkodawcy, jego dzieciom oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy.

Ponadto prawo do zachowku może przysługiwać również wnukom spadkodawcy. Jak wynika bowiem z przepisów, roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku, jeśli spadkobierca należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy.

Osoby zobowiązane do płacenia zachowku

Uprawniony do zachowku może żądać zapłaty od:

- spadkobiercy,
- osoby, na której rzeczy został uczyniony zapis windykacyjny,
- osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku,
- fundacji rodzinnej, której fundusz założycielski doliczono do spadku,
- osoby, która otrzymała mienie w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej doliczone do spadku.

Obliczanie zachowku

Uprawnionym do zachowku należy się połowa wartości udziału spadkowego. W sytuacji, kiedy osoba uprawniona do zachowku jest trwale niezdolna do pracy lub małoletnia, należy się jej dwie trzecie wartości udziału spadkowego.

Podstawą do obliczenia zachowku jest udział spadkowy. Przy ustalaniu udziału spadkowego bierze się pod uwagę tzw. spadkobierców niegodnych dziedziczenia oraz tych spadkobierców, którzy spadek odrzucili. Nie uwzględnia się osób wydziedziczonych oraz osób, którzy zrzekli się dziedziczenia. W przypadku osób, które zrzekły się dziedziczenia, traktowane są one tak, jakby nie dożyły chwili otwarcia spadku (nie żyły w chwili śmierci spadkodawcy), a skutek ten rozciąga się na ich zstępnych (dzieci), którzy

również traktowani są tak, jakby nie dożyli chwili otwarcia spadku.

Darowizna a zachowek

Przy obliczaniu zachowku dolicza się do spadku darowizny dokonane przez spadkodawcę za wyjątkiem drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych oraz darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy). Nie dolicza się również do spadku darowizn dokonanych na rzecz osób niebędących spadkobiercami lub uprawnionymi do zachowku.

W przypadku obliczania zachowku należnego małżonkowi spadkodawcy nie uwzględnia się darowizn, które spadkodawca poczynił przed zawarciem z nim związku małżeńskiego.

W przypadku wspólnych dzieci małżonków przy ustalaniu wysokości należnego im zachowku nie uwzględnia się darowizn, jakie spadkodawca poczynił w czasie, kiedy nie miał zstępnych. Wyjątek stanowią darowizny uczynione nie mniej niż trzysta dni przed urodzeniem się zstępnego (dziecka spadkodawcy). Na należny zachowek zalicza się jednak koszty wychowania i wykształcenia zstępnego, jakie poniósł na jego rzecz spadkodawca pod warunkiem, że poniesione koszty przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku.

Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Przedawnienie roszczeń z zachowku

Termin przedawnienia roszczeń wynosi 5 lat. Jest on liczony od ogłoszenia testamentu lub od otwarcia spadku, a więc od chwili śmierci spadkodawcy.

Pozbawienie zachowku

Spadkodawca może w testamencie dokonać wydziedziczenia osób najbliższych. Przepisy wskazują sytuacje, których zaistnienie przyznaje spadkodawcy takie uprawnienie względem rodziców, małżonka i dzieci.

Wydziedziczenie może nastąpić, jeśli:

- uprawniony do zachowku, wbrew woli spadkodawcy, postępuje w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- uprawniony, względem spadkodawcy lub względem osoby najbliższej spadkodawcy, dopuścił się umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;

- uprawniony, w sposób uporczywy, nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Powyższa przyczyna powinna być wskazana przez spadkodawcę w testamencie i wynikać z niego wprost. Wydziedziczenie dziecka nie powoduje wydziedziczenia wnuków, ponieważ wydziedziczenie nie ma skutku względem zstępnych osoby wydziedziczonej.

Anna Madajczyk-Pietrzak

Dział Prawny OIL w Łodzi

Panaceum 11/2024